

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

PRVI ODJEL

ODLUKA

Zahtjev br. 58767/15
Robert KRAMER
protiv Hrvatske

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući 18. lipnja 2019. u odboru u sastavu:

Krzysztof Wojtyczek, *predsjednik*,
Armen Harutyunyan,
Pauliine Koskelo, *suci*,

i Renata Degener, *zamjenica tajnika Odjela*,

uzimajući u obzir gore navedeni zahtjev podnesen 21. studenoga 2015. godine,

uzimajući u obzir očitovanje koje je dostavila tužena Vlada i odgovor na očitovanje koje je dostavio podnositelj zahtjeva,
nakon vijećanja odlučuje kako slijedi:

ČINJENICE

1. Podnositelj zahtjeva, g. Robert Kramer, hrvatski je državljanin, rođen je 1973. godine i živi u Zagrebu. Podnositelja zahtjeva pred Sudom je zastupao g. S. Poldan, odvjetnik iz Rijeke.

2. Hrvatsku Vladu („Vlada“) zastupala je njezina zastupnica, gđa Š. Stažnik.

A. Okolnosti predmeta

3. Činjenično stanje predmeta, kako su ga iznijele stranke, može se sažeti kako slijedi.

4. Dana 29. travnja 2006. podnositelj zahtjeva i I.P.K. su se oženili, a ona je rodila njihovu kćer E. 29. lipnja 2006. godine. Obitelj je živjela zajedno u Zagrebu do rujna 2007. godine kada je I.P.K. s njihovom zajedničkom kćeri odselila u kuću svojih roditelja u Ivanec, grad udaljen oko 80 km od Zagreba.

Podnositelj zahtjeva u načelu je mogao vidati E. kad god je htio, pod uvjetom da prethodno obavijesti njezinu majku.

1. Postupak razvoda braka

5. Dana 20. rujna 2007. I.P.K. je pokrenula postupak razvoda braka na Općinskom građanskom sudu u Zagrebu, tražeći da dijete živi sa njom, a zatražila je i plaćanje uzdržavanja za dijete. Podnositelj zahtjeva nije se protivio razvodu braka, ali je zatražio da E. živi sa njim.

6. Nakon obveznog posredovanja, sud je u siječnju 2008. godine zatražio od lokalnog centra za socijalnu skrb („centar“) da pripremi izvješće, kao i prijedlog o tome s kojim će roditeljem E. živjeti.

7. Dana 25. veljače 2008. I.P.K. je podnijela kaznenu prijavu policiji protiv podnositelja zahtjeva zbog otmice E. četiri dana ranije i zbog odbijanja da ju vrati majci. Nekoliko dana kasnije, također je pozvala sud da donese privremeno rješenje kojim bi se regulirala prava podnositelja na susrete i druženje s njegovom kćeri.

8. Dana 8. travnja 2008. centar je dostavio mišljenje kojim je preporučio da E. živi s majkom jer joj je ona od rođenja pružala odgovarajuću skrb i s djetetom je provela više vremena nego podnositelj zahtjeva. Na ročištu održanom istog dana, sud je naložio provođenje psihološkog i psihijatrijskog vještačenja od strane Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu u pogledu pitanja s kojim će roditeljem dijete živjeti i o načinu održavanja susreta i druženja djeteta sa drugim roditeljem.

9. Dana 19. svibnja 2008. Općinski građanski sud u Zagrebu donio je privremeno rješenje o roditeljskoj skrbi, kojim je odredio da će dijete živjeti s majkom, a ocu je dodijelio prava na susrete i druženje. Tu je odluku ukinuo drugostupanjski sud 2. rujna 2008. godine.

10. U međuvremenu, dana 10. lipnja 2008. podnositelj zahtjeva vratio je E. majci.

11. Dana 30. lipnja 2008. centar je naložio nadzor nad roditeljskom skrbi podnositelja zahtjeva u odnosu na E.

12. Dana 19. rujna 2008. Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež dostavila je nalaz i mišljenje, preporučivši da E. živi s majkom, a da se podnositelju zahtjeva dodijele prava na susrete i druženje.

13. Na sljedećem ročištu održanom 5. veljače 2009. godine podnositelj zahtjeva zatražio je izuzeće ravnateljice Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež (koja je potpisala nalaz i mišljenje) iz postupka.

14. Dana 13. veljače 2009. podnositelj zahtjeva zatražio je izuzeće sutkinje Općinskog građanskog suda u Zagrebu kojoj je dodijeljen njegov predmet, tvrdeći da je pristrana. Njegov je zahtjev odbijen kao neosnovan.

15. Dana 24. veljače 2009., nakon jednog od zakazanih susreta u prostorijama centra, podnositelj zahtjeva odveo je E. kući da živi s njim bez majčinog pristanka.

16. Dana 7. srpnja 2009. podnositelj zahtjeva ponovno je zatražio izuzeće raspravne sutkinje; predsjednik Općinskog građanskog suda u Zagrebu odbio je njegov zahtjev.

17. Dana 3. studenog 2009. podnositelj zahtjeva zatražio je izuzeće i raspravne sutkinje i v.d. predsjednice Općinskog građanskog suda u Zagrebu. Županijski sud u Zagrebu odbio je njegov zahtjev za izuzeće v.d. predsjednice suda 2. ožujka 2010. godine. Njegov zahtjev za izuzeće raspravne sutkinje odbijen je 3. svibnja 2010. godine.

18. U međuvremenu je sud 2. prosinca 2009. godine prihvatio zahtjev podnositelja zahtjeva za izuzeće vještakinje koja je potpisala nalaz i mišljenje od 19. rujna 2008. godine (vidi stavak 12. u prethodnom tekstu) jer u to vrijeme nije bila registrirana kao stalni sudski vještak.

19. Dana 4. svibnja 2010. sud je donio drugo privremeno rješenje o roditeljskoj skrbi do pravomoćnog okončanja postupka razvoda braka. Ponovno je odredio da će dijete živjeti s majkom, a ocu je dodijelio prava na susrete i druženje. Žalba koju je podnositelj zahtjeva podnio protiv te odluke je odbijena.

20. Budući da je E. u to vrijeme živjela s podnositeljem zahtjeva i nitko nije znao gdje se nalaze, vlasti nisu mogle izvršiti gore navedeno privremeno rješenje o roditeljskoj skrbi. I.P.K. je tvrdila da je podnositelj zahtjeva u tom razdoblju nezakonito odveo E. u Njemačku te je s tim u vezi pokrenut prekršajni postupak (vidi stavak 37. u nastavku). Podnositelj zahtjeva na kraju je postupio po rješenju suda te je 18. kolovoza 2010. godine vratio E. majci.

21. U međuvremenu je sud u lipnju 2010. godine drugom sucu dodijelio predmet podnositelja zahtjeva te je sudski postupak nastavljen 5. studenog 2010. godine. Na ročištu održanom istog dana, centar je obavijestio sud da je pokrenuo postupak lišenja roditeljske skrbi podnositelja, a taj je prijedlog na kraju povučen. Od centra je zatraženo novo mišljenje o pitanju s kojim će roditeljem dijete živjeti i o susretima i druženju s drugim roditeljem.

22. Dana 30. rujna 2011. nadležni centar za socijalnu skrb dostavio je mišljenje u kojem je preporučio da dijete živi s majkom. U mjeri u kojoj je to relevantno, naveo je sljedeće:

„Protekom vremena unutar kojeg je praćeno ponašanje roditelja u njihovim roditeljskim ulogama te procjenjivan stupanj roditeljske odgovornosti, može se izvesti zaključak da se majka više rukovodi stvarnim potrebama i interesima djeteta, dok otac ostaje uporan u dokazivanju da je on kompetentniji roditelj, ignorirajući pritom preporuke struke.

Znakovito je da je otac ignorirao i sudsko rješenje donijeto 04.05.2010. godine, tako da je predao E. majci tek 18.08.2010. godine, s time da majka kroz period od gotovo tri mjeseca nije znala ništa o djetetu, budući da su i otac i dijete bili nedostupni.

Otac u takvom postupanju nije vidio ništa loše, iako se nedvojbeno radilo o emocionalnom zlostavljanju, kako djeteta, tako i majke.

Nadalje, majku vidimo kao roditelja koji je više u realitetu, koji prihvaća dijete onakvim kakvo jest, koji potiče njegovu spontanost, dok s druge strane, otac prije svega razvoj i odgoj djeteta sagledava i interpretira „po knjizi“.

Indikativno je da su u postupcima pred sudom u kojima su donijete dvije privremene odluke o sadržajima roditeljske skrbi sudjelovala tri Centra za socijalnu skrb čiji stručni timovi redom zastupaju stanovište da je u interesu djeteta da nastavi živjeti s majkom...

U proteklom vremenskom periodu ostvaren je niz neposrednih kontakata s E., što na adresi stanovanja, što u prostoru CZSS. ... Sadržajno opširnije verbalizira kada je se pita o majci nego kada je se pita o ocu. Osim toga, na pitanja vezana uz oca često reagira izbjegavajućim ponašanjem Ignorira pitanje ili daje odgovor poput „Budem ti to rekla kad složim kockice ...“. Verbalizacija o majci popraćena je širom i diferencijacijom emocionalnom ekspresijom u odnosu na oca. Općenito ostavlja dojam zdravog, sretnog i njegovanog djeteta.

Zaključci i mišljenje

... E. je emocionalno vezana uz oba roditelja, koji oboje pokazuju interes za njeno podizanje, odrastanje i odgoj. Majku procjenjujemo kao kompetentnog roditelja, koji se rukovodi stvarnim potrebama i interesima djeteta, koji je u stanju osigurati djetetu sigurno i stabilno okruženje, što su bitni preduvjeti za zdrav rast i razvoj, tako daje u interesu E. da i nadalje živi s njom.

Unatoč proteku vremena te preporukama struke, otac i nadalje ostaje uporan u dokazivanju stava da je on kompetentniji roditelj te općenito u dokazivanju ispravnosti osobnih stavova, što između ostalog implicira zaključak da još uvijek nije odvojio vlastite potrebe od potreba djeteta...“

23. Podnositelj zahtjeva osporio je mišljenje centra, tražeći od suda dopuštenje da protiv njega podnese kaznenu prijavu. Centar je dostavio detaljan odgovor na navode podnositelja zahtjeva.

24. Na ročištu održanom 24. studenog 2011. godine sud je prihvatio prijedlog podnositelja zahtjeva za provođenje dodatnog psihijatrijskog i psihološkog vještačenja u pogledu pitanja o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i o susretima i druženju s drugim roditeljem te je u tu svrhu odredio Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež. Podnositelj zahtjeva podnio je niz zahtjeva za izuzeće navedene ustanove jer se ravnateljica te ustanove nije promijenila od prethodne odluke suda o njezinom izuzeću (vidi stavak 18. u prethodnom tekstu). Dana 27. prosinca 2011. Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež povukla se iz predmeta te je vratila spis sudu.

25. Dana 30. siječnja 2012. psihološko i psihijatrijsko vještačenje povjerenom je Kliničkom bolničkom centru Zagreb. Podnositelj zahtjeva podnio je zahtjev za izuzeće te ustanove od vještačenja, ali je njegov zahtjev odbijen.

26. Dana 22. veljače 2012. sud je imenovao posebnu skrbnicu za E., čija je zadaća bila štititi njezine interese. Podnositelj zahtjeva podnio je žalbu protiv te odluke bez uspjeha. U svibnju 2012. godine posebna skrbnica obavijestila je sud da više ne može zastupati dijete zbog osobnih razloga te je razriješena te dužnosti u rujnu 2012. godine.

27. U međuvremenu, dana 16. svibnja 2012., nakon što je podnositelj zahtjeva odbio uplatiti predujam za troškove vještačenja, I.P.K. je uplatila predujam za te troškove te je zatražila provođenje vještačenja. Također je pozvala sud da donese djelomičnu presudu kojom razvodi brak između nje i podnositelja zahtjeva.

28. Dana 28. svibnja 2012. sud je ponovno povjerio vještačenje Kliničkom bolničkom centru Zagreb. Podnositelj zahtjeva podnio je još jedan zahtjev za izuzeće te ustanove od vještačenja koji je odbijen. Dana 3. listopada 2012. navedena ustanova zatražila je isključenje iz vještačenja zbog nedostupnosti nadležnih vještaka.

29. Dana 18. veljače 2013. sud je provođenje psihološkog i psihijatrijskog vještačenja povjerio Kliničkom bolničkom centru Dubrava. Podnositelj zahtjeva inzistirao je na audio-vizualnom snimanju svih razgovora s djetetom tijekom navedenog vještačenja kako bi se izbjeglo ponavljanje pitanja, a time i traumatiziranje djeteta. Također je zatražio da se E. imenuje novi posebni skrbnik. Dana 16. travnja 2013. Klinički bolnički centar Dubrava obavijestio je sud da ne provodi takva vještačenja kao ustanova, već da takve postupke provode vještaci pojedinci ili timovi psihijatara i/ili psihologa.

30. U podnesku od 20. svibnja 2013. godine, I.P.K. je pozvala sud da odustane od vještačenja i da donese odluku o roditeljskoj skrbi nad E. na temelju drugih dostupnih informacija u spisu, naglašavajući da će E. u rujnu krenuti u školu i da je ključno da se prije toga donese odluka o roditeljskoj skrbi.

31. Dana 12. lipnja 2013. sud je održao još jedno ročište, na kojem je podnositelj zahtjeva inzistirao na provođenju novog vještačenja te je predložio saslušanje daljnjih svjedoka (njegove majke i odgajateljica iz vrtića koji je E. pohađala) o stupnju privrženosti E. njemu i životu u Zagrebu. Podnositelj zahtjeva također je predložio saslušanje djeteta na sudu i ponovno saslušanje stranaka. Sud je odbio sve njegove prijedloge. Podnositelj zahtjeva također je naveo da nikada nije primio podnesak I.P.K. od 20. svibnja 2013. godine ni dopis Kliničkog bolničkog centra Dubrava od 16. travnja 2013. godine (vidi stavke 29. i 30. u prethodnom tekstu). Ti su mu podnesci zatim dani na uvid na ročištu te se o njima očitovao. Sud je odustao od provođenja vještačenja te je zaključio glavnu raspravu.

32. Nitko od zastupnika nadležnog centra za socijalnu skrb nije mogao prisustvovati gore navedenom ročištu, no centar je obavijestio sud da, u pogledu roditeljske skrbi nad E., ostaje pri svojem prijedlogu od 30. rujna 2011. godine (vidi stavak 22. u prethodnom tekstu).

33. Dana 22. srpnja 2013. Općinski građanski sud u Zagrebu donio je presudu kojom je razveo brak podnositelja zahtjeva, odlučio da će E. živjeti s majkom, a podnositelju zahtjeva dodijelio prava na susrete i druženje. Mjerodavni dijelovi te presude glase kako slijedi:

"Sud je u cijelosti prihvatio prijedlog stručnog tima [nadležnog] centra za socijalnu skrb u dijelu s kojim će roditeljem mlđb. dijete živjeti nakon razvoda braka, jer je mišljenje detaljno obrazloženo, [i koje je] objektivno i stručno te je sačinjeno od osoba koje dugi niz godina intenzivno prate razvoj obiteljskih odnosa obitelji Kramer. Sud smatra da je u interesu mlđb. E. da nastavi živjeti s majkom budući se radi o roditelju s kojim mlđb. dijete živi od 18. kolovoza 2010. godine, roditelju koji se rukovodi stvarnim potrebama i interesima mlđb. djeteta te roditelju koji je u stanju osigurati djetetu sigurno i stabilno okruženje. Konačno, radi se o roditelju kod kojeg nisu zamijećene nikakve negativne karakteristike koje bi utjecale na roditeljsku kompetenciju. Za napomenuti je da otac ima pravo, dužnost i odgovornost ravnopravno s majkom sudjelovati u odgoju zajedničkog djeteta, a majka takve kontakte treba odobravati i poticati. Isto tako, tijekom postupka utvrđeno je da svaki od roditelja na svoj način pruža potporu u zdravom odrastanju mlđb. djeteta, no kako bi se ta nastojanja i realizirala, bitna je kvalitetna roditeljska komunikacija. Povezujući sve okolnosti utvrđene tijekom ovog postupka, a posebno pridajući važnost interesima mlđb. djeteta, sud je temeljem [relevantnog nacionalnog zakonodavstva], kao i temeljem čl. 12. Konvencije o pravima djeteta i čl. 6 Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, odlučio [o roditeljskoj skrbi u predmetnom slučaju].

Nadalje, sud je, a imajući u vidu nužnost i važnost međusobnih kontakata mlđ. djeteta s ocem, susrete i druženja odredio utorkom i četvrtkom od 16 sati do 19 sati u tjednu kada ne provodi vikend s ocem, srijedom od 16 sati do 19 sati u tjednu kada provodi vikend s ocem, svaki drugi vikend ... i [svaki drugi] državni i vjerski blagdan ..., 10 dana tijekom zimskih školskih praznika i 30 dana tijekom ljetnih školskih praznika, na način da majka dovede mlđb. dijete [pred određenu trgovinu] u Ivancu, gdje će je otac preuzeti i u određeno vrijeme na isto mjesto vratiti. Donoseći ovakvu odluku prvenstveno je cijenjena činjenica da će mlđb. E. na jesen 2013. godine krenuti u osnovnu školu što za posljedicu ima svakodnevne školske obveze i manje slobodnog vremena djeteta. Te je okolnosti potrebno uskladiti sa vremenom koje će provesti u susretima i druženjima sa ocem te im pri tom ostaviti dovoljno prostora za nastavak izgradnje njihove emocionalne bliskosti. Ovdje valja napomenuti da sud nije prihvatio prijedlog [nadležnog] centra da se susreti i druženja s ocem održavaju tri vikenda u mjesecu i jedan dan u tjednu jer je za pravilan razvoj mlđb. E. važno da sasvim jasno zna s kojim roditeljem živi, gdje živi i u kojem se okruženju odvijaju njezine svakodnevne aktivnosti, ali je isto tako važno da s oba roditelja jednako provodi i slobodno vrijeme vikendima, a što na način kako to predlaže centar ne bi bilo moguće. ... I ovdje se naglašava da bez obzira na odvojeni život i veliku fizičku udaljenost [između njih], roditelji su dužni o E. skrbiti ravnopravno, zajednički i sporazumno ... te je mišljenje ovog suda daće se upravo ovako određenim susretima i druženjima oca i E. [u tome] u cijelosti i uspjeti.

... Nadalje, sud je odustao od provođenja dokaza kombiniranim psihologijsko psihijatrijskim vještačenjem, [suprotno svojoj odluci] od 30. siječnja 2012. godine ... Isto tako, odbijen je [podnositeljev] prijedlog [istaknut na ročištu 12. lipnja 2013.] za provođenjem psihologijsko psihijatrijskog vještačenja jer je ocijenjeno da je taj dokazni prijedlog usmjeren isključivo odugovlačenju postupka, pogotovo ako se ima u vidu činjenicu da je sud morao odustati od već određenog vještačenja ... jer upravo [podnositelj] nije uplatio u ostavljenom roku potreban predujam...

... Sud je odbio [podnositeljev] prijedlog da se provede dokaz saslušanjem odgajateljica u dječjem vrtiću, djeteta, [dodatnog] svjedoka kao i dopunskog saslušanja stranaka. Naime, činjenično stanje u ovoj pravnoj stvari dovoljno je utvrđeno za donošenje prvostupanjske odluke, pa je upravo iz tog razloga ovaj sud ocijenio [podnositeljev] prijedlog- da se provede dokaz saslušanjem odgajateljica u dječjem

vrtiću, [dodatnog] svjedoka kao i dopunskog saslušanja stranaka (koje su tijekom ovog postupka saslušane u više navrata) - nepotrebnim i usmjerenim jedino ka odugovlačenju ovog postupka. Isto tako, sud je odbio prijedlog da se provede dokaz saslušanjem mlđb. E. [pred sudom] budući je sa njom obavljen niz neposrednih kontakata od strane stručnih djelatnika [nadležnog] centra za socijalnu skrb i to na adresi stanovanja mlđb. E. odnosno u prostorijama centra. Time je u cijelosti ispunjena dužnost suda prema čl. 3. i čl. 6. Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, budući se sud uvjerio da je dijete dobilo sve odgovarajuće informacije i izrazilo svoje mišljenje, a kojem je mišljenju pridano dužni značaj ...“

34. Nakon što je podnositelj zahtjeva podnio žalbu, dana 16. siječnja 2014. Županijski sud u Bjelovaru potvrdio je prvostupanjsku presudu. U mjerodavnom dijelu, ta presuda glasi kako slijedi:

„... Odlučujući prema odredbi čl. 294. ObZ-a o tome s kojim će roditeljem mljt. dijete stranaka živjeti nakon razvoda braka roditelja, prvostupanjski sud je pravilno i potpuno utvrdio [relevantno] činjenično stanje i na tako utvrđeno činjenično stanje pravilno je primijenio materijalno pravo donoseći odluku o tome da će dijete živjeti s majkom ...

Prvostupanjski sud je svoju odluku utemeljio na mišljenju i prijedlogu [nadležnog] centra za socijalnu skrb od dana 30. rujna 2011. godine iz kojeg proizlazi ... protekom vremena unutar kojeg je praćeno ponašanje roditelja i njihovim roditeljskim ulogama, te procjenjivan stupanj roditeljske odgovornosti, prema zaključku [centra], majka I.P.K., više se rukovodila stvarnim potrebama i interesima djeteta, dok je [podnositelj zahtjeva] ostao uporan u dokazivanju da je on kompetentniji roditelj.

U svom mišljenju [centar] navodi i to daje s mljt. E. ostvaren i niz neposrednih kontakata koje uspostavlja i održava bez poteškoća i primjereno svojoj kronološkoj dobi, unutar prostorija [centra] bez poteškoća se odvajala od pratnje, adekvatno surađivala i prihvaćala ponudene sadržaje i sadržajno je opširnije verbalizirala kada ju se pita o majci nego kada ju se pita o ocu.

Zaključak je stručnog tima centra za socijalnu skrb da je u postojećim okolnostima [E.] adekvatno zbrinuta, kako u pogledu zadovoljavanja svakodnevnih potreba, tako i svih ostalih, te je izložena adekvatnim odgojnim utjecajima i sadržajima. E. je emocionalno vezana uz oba roditelja koji oboje pokazuju interes za njeno podizanje, odrastanje i odgoj, a procjena stručnog tima [centra za socijalnu skrb] je da je odnos djevojčice s majkom privrženiji i protkan s više emocija. Stručni tim je procijenio majku I.P.K., kao kompetentnog roditelja koji se rukovodi stvarnim potrebama i interesima djeteta, koji je u stanju osigurati djetetu sigurno i stabilno okruženje, što su bitni preduvjeti za zdrav rast i razvoj, pa je tako u interesu E. da i nadalje živi s majkom.

Centar je dajući svoje stručno mišljenje u potpunosti ocijenio stvarne potrebe djeteta i kompetenciju majke, I.P.K., da te potrebe djeteta sadržajno i ostvari na način da dijete bude izloženo adekvatnim odgojnim utjecajima i sadržajima i da živi u sredini koja će djetetu osigurati uz rukovođenje stvarnim potrebama i interesima djeteta njenom zdravom rastu i razvoju, pa je osnovano prvostupanjski sud prihvatio prijedlog stručnog tima centra za socijalnu skrb, ocjenjujući da je mišljenje detaljno obrazloženo, objektivno i stručno, te je sačinjeno od osoba koje dugi niz godina, uzimajući u obzir početak ovog postupka od 20. rujna 2007. godine, intenzivno prate razvoj obiteljskih odnosa obitelji Kramer i kroz koje vrijeme je vršen i intenzivan nadzor nad obavljanjem roditeljske skrbi oba roditelja, pa stoga nije bilo nikakvih razloga posumnjati u pravilnost danog mišljenja.

...

Iz navedenih razloga neosnovano predlagatelj [podnositelj zahtjeva] osporava odluku prvostupanjskog suda o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti nakon razvoda braka roditelja.

Pri tome valja istaknuti i to da je kroz ovo višegodišnje razdoblje trajanja postupka centar ostvarivao neposredne kontakte s E. iz kojih je mogao zaključiti kako se dijete ponaša i kakav dojam ostavlja u igri, razgovoru s djelatnicima centra kada ju se pita o majci i ocu i upravo takvim neposrednim kontaktima s djetetom ostvarena je mogućnost da dijete izrazi svoje mišljenje čime je ispunjena i dužnost prema odredbi čl. 3. i 6. Europske konvencije o dječjim pravima da dijete izrazi svoje mišljenje, a koje se ostvaruje sukladno dobi djeteta različitim metodama izražavanja mišljenja, a to može biti razgovor, ali i crtanje i igra djeteta, a ne samo ispitivanje djeteta pred sudom. To što je mišljenje djeteta dato pred upravnim tijelom ne znači da je time nezakonito primijenjena navedena odredba konvencije, jer se to pravo djeteta [da bude saslušano] može ostvariti i kod drugih državnih tijela koje sudjeluju u postupku, a ne samo pred sudom...“

35. Dana 29. travnja 2015. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je naknadnu ustavnu tužbu koju je podnio podnositelj zahtjeva, a koja se odnosila na njegovo pravo na pošteno suđenje i poštovanje obiteljskog života.

2. Ostali postupci

36. Dana 24. prosinca 2010. nadležni centar za socijalnu skrb odredio je podnositelju zahtjeva i I.P.K. mjeru zaštite djeteta nadzorom nad izvršenjem roditeljske skrbi u sklopu koje bi socijalni radnik nadzirao primopredaju djeteta između majke i oca, kako je određeno drugim privremenim rješenjem suda o roditeljskoj skrbi (vidi stavak 19. u prethodnom tekstu).

37. Dana 17. ožujka 2011. Prekršajni sud u Zagrebu proglasio je podnositelja zahtjeva krivim za nasilje u obitelji jer je nanosio psihičku bol I.P.K. i njihovoj kćeri tako što im je onemogućavao komunikaciju u razdoblju od 27. svibnja do 18. kolovoza 2010. godine (vidi stavak 20. u prethodnom tekstu). U svojoj presudi, sud se izričito pozvao na članak 9. Konvencije o pravima djeteta, kojim je propisano da dijete treba održavati kontakt s oba roditelja. Podnositelju zahtjeva je naloženo da se podvrgne psihosocijalnom tretmanu, koji je, prema izvješću nadležne ustanove, završio „djelomično uspješno“.

38. Dana 30. prosinca 2015. Općinski sud u Varaždinu odbio je prijedlog podnositelja da se poveća opseg njegovih susreta i druženja s E. Umjesto toga, na temelju mišljenja nadležnog centra za socijalnu skrb i informacija koje je dostavila škola koju je E. pohađala, sud je smanjio prava podnositelja zahtjeva na susrete i druženje na jedan sat tjedno. Žalba koju je podnositelj zahtjeva podnio protiv te odluke je odbijena.

39. Dana 11. siječnja 2016. nadležno općinsko državno odvjetništvo podnijelo je protiv podnositelja zahtjeva optužnicu zbog emocionalnog i tjelesnog zlostavljanja E. Čini se da je kazneni postupak u tijeku.

B. Mjerodavno domaće pravo

40. Mjerodavne odredbe Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske i Zakona o sudovima iz 2005. godine koji su bili na snazi u relevantno vrijeme citirane su u presudi *Vrtar protiv Hrvatske* (br. 39380/13, stavci 51. - 55., 7. siječnja 2016.).

41. Mjerodavnim dijelom Zakona o parničnom postupku (Narodne novine br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 123/08, 57/11, 148/11 i 25/13), koji je bio na snazi u relevantno vrijeme, propisano je kako slijedi:

Članak 220. stavak 2.

„Sud odlučuje o tome koje će od predloženih dokaza izvesti radi utvrđivanja odlučnih činjenica.“

42. Mjerodavne odredbe Obiteljskog zakona iz 2003. godine (Narodne novine br. 163/03 s naknadnim izmjenama i dopunama – dalje u tekstu: Obiteljski zakon), koji je bio na snazi od 22. srpnja 2003. do 1. rujna 2014., glase kako slijedi:

Članak 100. stavak 1.

„Ako roditelji ne žive u obiteljskoj zajednici, sud će odlučiti s kojim će roditeljem dijete živjeti te odrediti način i vrijeme susreta i druženja djeteta s drugim roditeljem.“

3. Mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta

Članak 109.

„Centar za socijalnu skrb upozorit će roditelje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta i pomoći im da te pogreške i propuste uklone, a može ih uputiti u savjetovanište ili školu za roditelje.“

Članak 110.

„(1) Centar za socijalnu skrb odredit će nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kad su pogreške i propusti u skrbi o djetetu viševrsni ili učestali ili kad je roditeljima potrebna posebna pomoć u odgoju djeteta.

...

(4) Nadzor se određuje u najkraćem trajanju od šest mjeseci.

...“

PRIGOVORI

43. Podnositelj zahtjeva prigovorio je na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije zbog duljine postupka pred redovnim sudovima.

44. Podnositelj zahtjeva također je prigovorio na temelju članka 8. Konvencije zbog propusta nacionalnih sudova da utvrde sve relevantne činjenice u postupku odlučivanja o tome s kojim će roditeljem njegova kćer

živjeti i o susretima i druženju s drugim roditeljem kako su utvrđena u pravomoćnoj presudi donesenoj u postupku radi odlučivanja o roditeljskoj skrbi.

PRAVO

A. Članak 6. Konvencije

45. Podnositelj zahtjeva pozvao se na članak 6. stavak 1. Konvencije koji u mjerodavnom dijelu glasi kako slijedi:

„Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ... svatko ima pravo da ... sud ... u razumnom roku ispita njegov slučaj.“

46. Vlada je ustvrdila da podnositelj zahtjeva nije iscrpio učinkovita domaća pravna sredstva koja su mu bila dostupna tijekom cijelog postupka na temelju Zakona o sudovima iz 2005. i Zakona o sudovima iz 2013. godine.

47. Podnositelj zahtjeva nije se složio.

48. Sud ponavlja da, na temelju članka 35. stavka 1. Konvencije, on može razmotriti predmet tek nakon što se iscrpe sva domaća pravna sredstva. Podnositelji zahtjeva moraju državama ugovornicama dati priliku, koja u načelu treba biti dana državama ugovornicama, da spriječe ili isprave povrede za koje se navodi da su ih počinile. To se pravilo temelji na pretpostavci, koja se odražava u članku 13. Konvencije, s kojim je blisko povezana, da postoji djelotvorno pravno sredstvo u domaćem sustavu u odnosu na navodnu povredu. Jedina pravna sredstva koja moraju biti iscrpljena prema članku 35. stavku 1. ona su koja se odnose upravo na navodnu povredu i koja su dostupna i dovoljna. Postojanje takvih pravnih sredstava mora biti dovoljno izvjesno ne samo u teoriji nego i u praksi, jer će im inače nedostajati potrebna dostupnost i učinkovitost: na tuženoj je državi da utvrdi da su ti uvjeti zadovoljeni (vidi, među brojnim drugim izvorima prava, *McFarlane protiv Irske* [VV], br. 31333/06, stavak 107., 10. rujna 2010.).

49. Sud primjećuje da je postupak pred redovnim sudovima – koji se odnosio na razvod braka podnositelja zahtjeva i I.P.K. te odlučivanje o tome s kojim će roditeljem njegova kćer živjeti i o susretima i druženju s drugim roditeljem – započeo 20. rujna 2007., a okončan je pravomoćnom presudom suda 16. siječnja 2014. godine. Postupak je dakle trajao oko šest godina i četiri mjeseca na dvije razine nadležnosti.

50. U pogledu razdoblja prije 13. ožujka 2013. godine, Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva imao na raspolaganju učinkovito domaće pravno sredstvo, odnosno zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku prema Zakonu o sudovima iz 2005. godine te, ovisno o slučaju, ustavnu tužbu na temelju članka 63. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu. Sud je već ranije presudio da je to pravno sredstvo koje se mora iscrpiti prije podnošenja prigovora o duljini postupka Sudu (vidi *Pavić protiv Hrvatske*, br. 21846/08, stavak 36., 28. siječnja 2010.). Sud s tim u vezi primjećuje da je navedeno

pravno sredstvo bilo preventivno i kompenzatorno, što je uvjet u predmetima kao što je ovaj u kojem je duljina postupka imala izvjestan utjecaj na obiteljski život podnositelja zahtjeva (vidi *Kuppinger protiv Njemačke*, br. 6219811, 15. siječnja 2015., stavak 137.).

51. Međutim, podnositelj zahtjeva nije podnio takav zahtjev nadležnom višem sudu. U skladu s tim, ovaj dio prigovora mora se odbaciti na temelju članka 35. stavaka 1. i 4. Konvencije zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.

52. U pogledu naknadnog razdoblja od približno deset mjeseci prije donošenja drugostupanjske presude 16. siječnja 2014. godine, Sud primjećuje da su sudovi donosili odluke na dvije razine i da se navedeno razdoblje stoga ne može smatrati prekomjernim.

53. U skladu s tim, ovaj je dio zahtjeva očigledno neosnovan i mora se odbaciti u skladu s člankom 35. stavkom 3. točkom (a) i stavkom 4. Konvencije.

B. Članak 8. Konvencije

54. Podnositelj zahtjeva prigovorio je na temelju članka 8. Konvencije da nacionalni sudovi nisu utvrdili sve relevantne činjenice u postupku odlučivanja o roditeljskoj skrbi njegove kćeri. Također je prigovorio zbog prava na susrete i druženje s njegovom kćeri kako su utvrđena u pravomoćnoj presudi donesenoj u postupku radi odlučivanja o roditeljskoj skrbi.

55. Podnositelj zahtjeva pozvao se na članak 8. Konvencije koji u mjerodavnom dijelu glasi kako slijedi:

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga ... obiteljskog života ...

2. Javna se vlast neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala kao i radi zaštite prava i sloboda drugih.“

1. Tvrdnje stranaka

(a) Vlada

56. Vlada je tvrdila da su domaće vlasti tijekom iscrpnog i detaljnog postupka utvrdile sve bitne okolnosti za donošenje odluke u najboljem interesu djeteta. Štoviše, podnositelj zahtjeva uživao je sva postupovna prava tijekom postupka koja je opsežno koristio. Zapravo, podnositelj zahtjeva značajno je pridonio ukupnoj duljini postupka, a njegovo je ponašanje graničilo sa zlouporabom njegovih postupovnih prava. Osim velikog broja podnesaka i prijedloga podnositelja zahtjeva, zatražio je i izuzeće pozivajući se na pristranosti dvaju centara za socijalnu skrb, dvaju sudaca, dvaju sudskih savjetnika, dvaju vještaka i predsjednika nadležnog općinskog suda. Stoga je njegovo ponašanje u predmetu bilo „daleko od konstruktivnog“.

57. Podnositelj zahtjeva više je puta bio osobno saslušan i stalno je, čak na tjednoj razini, u pisanom obliku obavještavao sud o svojim stavovima o predmetu, dostavljajući brojne dokaze. Domaći sudovi nisu bili dužni prihvatiti sve prijedloge stranaka u pogledu dokaza koje bi trebali provesti, no podnositelju je bio osiguran uvid u sve podneske u spisu predmeta kao i mogućnost da se o njima očituje. U pogledu navodnog propusta vlasti da organiziraju psihološko vještačenje, Vlada je primijetila da su taj propust uzrokovali prigovori podnositelja zahtjeva na nekoliko potencijalnih vještaka, kao i njegovo odbijanje da plati predujam za troškove tog vještačenja. U svakom slučaju, takvo vještačenje nije nužno provesti u svim takvim predmetima prema domaćem pravu ili prema Konvenciji budući da je nadležni sud imao dovoljno drugih dokaza koje je mogao provesti kako bi došao do konačnog zaključka u najboljem interesu djeteta.

58. Što se tiče mogućnosti djeteta da iznese svoje stavove, Vlada je smatrala da podnositelj zahtjeva ne može prigovoriti zbog prava djeteta u postupku pred Sudom jer njegovi interesi i interesi djeteta mogu biti međusobno suprotstavljeni. Štoviše, dijete – kojem je bilo gotovo sedam godina kad je sud donio svoju odluku – iznijelo je svoje stavove pred nadležnim centrom za socijalnu skrb sukladno svojoj dobi, korištenjem različitih metoda kao što su crtanje i igra. Stoga nije bilo nužno saslušati dijete na sudu.

59. Konačno, u pogledu prava na susrete i druženje, Vlada je primijetila da je tijekom postupka podnositelj zahtjeva tvrdio da je njegov radni raspored fleksibilan i da se susreti između njega i E. zapravo odvijaju prema rasporedu. Također je uvijek imao mogućnost zatražiti od suda da promijeni raspored susreta i druženja, što je na kraju i učinio (vidi stavak 38. u prethodnom tekstu).

(b) Podnositelj zahtjeva

60. Podnositelj zahtjeva tvrdio je da je postupak radi odlučivanja o roditeljskoj skrbi njegove kćeri bio nepošten. Domaći su sudovi odbili provesti dokaze koje je dostavio, a posebice su odbili njegov prijedlog za provođenje psihijatrijskog vještačenja i saslušanje dodatnih svjedoka. Umjesto toga, domaći su sudovi donijeli konačnu odluku na temelju zastarjelog izvješća centra za socijalnu skrb koje je doneseno dvije godine ranije.

61. Podnositelj zahtjeva nadalje je ustvrdio da domaće vlasti nisu saslušale dijete kako bi utvrdile s kojim roditeljem želi živjeti te da nisu imenovale drugog posebnog zastupnika djetetu nakon što je prvobitna posebna skrbnica podnijela ostavku. Isto tako, nisu uzele u obzir ekonomske prilike podnositelja zahtjeva, koje su ukazivale na to da podnositelj može osigurati vrlo ugodan život za sebe i E., čime su pokazale da nikada nisu ni razmatrale odluku da dijete živi s njim, kao muškarcem. Također je naveo da mu nije

pružena mogućnost da se očituje o određenim podnescima dostavljenim tijekom prvostupanjskog postupka.

62. Konačno, podnositelj zahtjeva prigovorio je da je zbog udaljenosti između njegovog mjesta prebivališta i mjesta prebivališta njegovog djeteta bio prisiljen održavati površne susrete s djetetom u kafićima i trgovačkim centrima te da nije mogao provoditi više kvalitetnog vremena s kćeri.

2. Ocjena Suda

(a) Opća načela

63. Sud napominje da, u slučajevima kada je utvrđeno postojanje obiteljske veze, država u načelu mora djelovati na način da se omogući održavanje te veze. Uživanje roditelja i djeteta u međusobnom društvu čini temeljni element obiteljskog života, a domaće mjere koje ometaju takvo uživanje predstavljaju miješanje u pravo zajamčeno člankom 8. Konvencije (vidi, među drugim izvorima prava, *Khusnutdinov i X protiv Rusije*, br. 76598/12, stavak 76., 18. prosinca 2018., i *K. i T. protiv Finske* [VV], br. 25702/94, stavak 151., ECHR 2001-VII).

64. Kada odlučuje je li uskraćivanje prava da se živi s djetetom ili prava na susrete i druženje bilo opravdano na temelju članka 8. stavka 2. Konvencije, Sud treba uzeti u obzir jesu li, u svjetlu predmeta u cjelini, razlozi koji su navedeni kao opravdanje za poduzetu mjeru mjerodavni i dostatni. Nedvojbeno, razmatranje onoga što je u najboljem interesu djeteta od presudne je važnosti u svakom predmetu ove vrste. Štoviše, potrebno je uzeti u obzir činjenicu da nacionalne vlasti imaju prednost izravnog kontakta sa svim dotičnim osobama. Iz toga proizlazi da zadaća Suda nije da bude zamjena za domaće vlasti pri obavljanju njihovih zadaća vezanih uz odlučivanje o roditeljskoj skrbi, o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i o pravu na susrete i druženje, nego je njegova zadaća preispitati, u svjetlu Konvencije, odluke donesene od strane tih vlasti u ostvarivanju njihove slobode procjene (vidi *Sahin protiv Njemačke* [VV], br. 30943/96, stavak 64., ECHR 2003-VIII; *Sommerfeld protiv Njemačke* [VV], br. 31871/96, stavak 62., ECHR 2003-VIII (izvadci); *C. protiv Finske*, br. 18249/02, stavak 52., 9. svibnja 2006.; i *Z.J. protiv Litve*, br. 60092/12, stavak 96., 29. travnja 2014.). U tu svrhu, Sud mora utvrditi jesu li domaći sudovi proveli detaljno ispitivanje cjelokupne obiteljske situacije, zajedno s nizom čimbenika – osobito onih činjeničnih, emocionalnih, psiholoških, materijalnih i medicinskih – i jesu li proveli uravnoteženu i razumnu ocjenu interesa svake osobe, stalno vodeći računa da utvrde najbolje rješenje za dijete (vidi *Neulinger i Shuruk protiv Švicarske* [VV], br. 41615/07, stavak 139., ECHR 2010, i *Antonyuk protiv Rusije*, br. 47721/10, stavak 134., 1. kolovoza 2013.).

65. Širina slobode procjene koju trebaju imati nadležne nacionalne vlasti ovisi o prirodi pitanja i važnosti interesa koji se procjenjuju. Stoga je Sud prepoznao da vlasti uživaju široku slobodu procjene, posebice kada donose

odluku o roditeljskoj skrbi. Međutim, potreban je stroži nadzor u pogledu bilo kakvih daljnjih ograničenja, kao što su ograničenja roditeljskih prava na susrete i druženje od strane tih vlasti, te u pogledu bilo kakvih pravnih mjera namijenjenih osiguranju učinkovite zaštite prava roditelja i djece na poštovanje njihova obiteljskog života. Takva daljnja ograničenja dovode do opasnosti od mogućeg stvarnog ograničenja obiteljskih odnosa između malog djeteta i jednog ili oba roditelja (vidi gore citirani predmet *Sahin*, stavak 65., i gore citirani predmet *Sommerfeld*, stavak 63.).

66. Člankom 8. propisano je da domaće vlasti moraju uspostaviti pravičnu ravnotežu između interesa djeteta i interesa roditelja, te da se u postupku uravnoteženja posebna važnost treba pridati najboljim interesima djeteta, koji, ovisno o njihovoj prirodi i težini, mogu nadilaziti interese roditelja. Konkretno, roditelj ne može na temelju članka 8. imati pravo zatražiti poduzimanje mjera koje bi štetile zdravlju i razvoju djeteta (vidi gore citirani predmet *Sahin*, stavak 66., i gore citirani predmet *Sommerfeld*, stavak 64.).

67. Iako članak 8. Konvencije ne sadrži izričite postupovne pretpostavke, postupak donošenja odluka koji dovodi do mjera miješanja mora biti pošten i kao takav osigurati dužno poštovanje interesa zaštićenih člankom 8. Stoga Sud mora utvrditi je li, uzimajući u obzir konkretne okolnosti predmeta i osobito važnost odluka koje se donose, podnositelj zahtjeva bio uključen u cjelokupan proces donošenja odluka u mjeri dostatnoj da mu osigura potrebnu zaštitu njegovih interesa (vidi gore citirani predmet *Z.J.*, stavak 100., s daljnjim referencama).

(b) Primjena na ovaj predmet

68. Sud smatra da je odluka o tome da će E. živjeti s majkom predstavljala miješanje u pravo podnositelja zahtjeva na poštovanje njegova obiteljskog života (vidi gore citirani predmet *Antonyuk*, stavak 119., i *G.B. protiv Litve*, br. 36137/13, stavak 87., 19. siječnja 2016.). Između stranaka nije sporno da je miješanje imalo osnovu u domaćem pravu, a Sud smatra da je težilo legitimnom cilju zaštite prava djeteta. Preostaje ispitati je li miješanje bilo „nužno u demokratskom društvu“.

69. Prije analize obrazloženja koja su domaći sudovi iznijeli u ovom predmetu, važno je napomenuti da je opseg rješenja o roditeljskoj skrbi bio ograničen na odlučivanje o tome gdje će E. živjeti; to rješenje nije utjecalo na njezin pravni odnos s podnositeljem zahtjeva niti je podnositelj zahtjeva njime lišen roditeljske skrbi. Također je značajna činjenica da je u svom zahtjevu Sudu podnositelj zahtjeva prigovorio isključivo odlukama o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i dodjeli prava na susrete i druženje koje su domaći sudovi donijeli u postupku razvoda braka (vidi stavke 33. i 34. u prethodnom tekstu). U svojim je podnescima izričito zatražio od Suda da ne uzima u obzir naknadni razvoj događaja ni druge postupke između istih stranaka na koje je uputila Vlada (vidi stavke 36. - 39. u prethodnom tekstu).

70. Sud prihvaća da se u donošenju odluka o mjerama vezanim uz skrb o djeci nacionalne vlasti i sudovi često suočavaju s iznimno teškom zadaćom. Sud ne gubi iz vida činjenicu da nacionalne vlasti nisu imale nikakvog drugog izbora osim da donesu rješenje o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti u korist jednog od dvoje razvedenih roditelja budući da u domaćem pravu nije predviđena mogućnost donošenja rješenja o povjeravanju na zajedničko čuvanje i odgoj (vidi stavak 42. u prethodnom tekstu; vidi također, *mutatis mutandis*, gore citirani predmet *Antonyuk*, stavak 121.).

71. Sud primjećuje da je, tijekom postupka radi odlučivanja o roditeljskoj skrbi, E. uglavnom živjela s majkom, osim tijekom dvaju razdoblja kada ju je podnositelj zahtjeva odveo da živi s njim. Nadalje primjećuje da je u jednom od tih slučajeva podnositelj zahtjeva nezakonito odbio vratiti E. majci, unatoč činjenici da je nadležni sud u međuvremenu donio privremeno rješenje kojim je odlučio da će dijete živjeti s majkom (vidi stavak 19. u prethodnom tekstu). Podnositelj je naknadno osuđen za takvo ponašanje u prekršajnom postupku (vidi stavak 37. u prethodnom tekstu).

72. Nakon što je ispitao odluke domaćih sudova kojima se prigovara (vidi stavke 33. i 34. u prethodnom tekstu), Sud ne nalazi razlog zašto bi sumnjao da su se temeljile na najboljim interesima djeteta. Domaći sudovi utvrdili da je E. živjela s majkom od 18. kolovoza 2010. godine, da joj je majka mogla pružiti sigurno i stabilno okruženje i da je postupala u skladu sa stvarnim potrebama i interesima E. u većoj mjeri nego otac. Sudovi su posebno naglasili da nisu utvrđene nikakve negativne osobine koje bi utjecale na roditeljsku sposobnost majke. Ništa ne ukazuje na to da su zaključci domaćih sudova, koji su imali prednost izravnog kontakta sa svim dotičnim osobama, bili nerazumni te da su stoga bili izvan njihovog širokog područja slobode procjene. S obzirom da su nacionalne vlasti u načelu u boljem položaju nego međunarodni sudac za procjenu dokaza koji su im dostavljeni, nije zadatak Suda da umjesto njih utvrđuje i ocjenjuje činjenice ili odlučuje što je u najboljem interesu djeteta ovom predmetu (vidi *Leonov protiv Rusije*, br. 77180/11, stavak 72., 10. travnja 2018.).

73. Sud nadalje napominje da je dotična odluka donesena nakon kontradiktornog postupka, tijekom kojeg je podnositelj zahtjeva, kojeg je zastupao odvjetnik, imao priliku iznijeti – i u pisanom obliku i usmeno – sve tvrdnje u prilog svom tužbenom zahtjevu. Štoviše, dostavio je brojne podneske domaćim sudovima, što potvrđuje i opsežna dokumentacija dostavljena Sudu. Suprotno tvrdnjama podnositelja zahtjeva, Sud napominje da mu je osiguran uvid u sve relevantne dokumente koje su ispitali sudovi kao i mogućnost da se o njima očituje (vidi stavak 31. u prethodnom tekstu).

74. Što se tiče prigovora podnositelja zahtjeva zbog činjenice da su domaći sudovi odbili njegov prijedlog – podnesen tijekom posljednjeg ročišta 12. lipnja 2013. godine – da se saslušaju daljnji svjedoci, Sud primjećuje da prema hrvatskom pravu domaći sudovi nisu obvezni provesti sve dokaze koje stranke predlože (vidi stavak 41. u prethodnom tekstu). Nadležni je sud

pružio valjano obrazloženje za odbijanje podnositeljevih prijedloga, utvrdivši da su nebitni i da im je jedina svrha dodatno produljiti postupak. Doista, podnositelj zahtjeva imao je priliku zatražiti da se ti svjedoci saslušaju u ranijoj fazi prvostupanjskog postupka, koji je u tom trenutku već trajao gotovo šest godina. Nadalje, nije objasnio, ni pred bilo kojim domaćim sudom ni pred ovim Sudom, zašto je tek u tako kasnoj fazi postupka predložio daljnje izvođenje dokaza o navodnoj privrženosti djeteta njemu i životu u Zagrebu.

75. U pogledu prigovora podnositelja zahtjeva da prvostupanjski sud nije naložio psihološko vještačenje za potrebe predmeta, Sud primjećuje da je, kao opće pravilo, na nacionalnim sudovima da ocjenjuju dokaze koji su im podneseni, uključujući dokazna sredstva za utvrđivanje relevantnih činjenica. Bilo bi pretjerano reći da su domaći sudovi uvijek dužni uključiti vještaka psihologa kada je riječ o pitanjima mjesta prebivališta djeteta, ali to pitanje ovisi o specifičnim okolnostima svakog pojedinog predmeta (vidi *Malinin v. Russia*, br. 70135/14, stavak 74., 12. prosinca 2017.).

76. Sud primjećuje da su domaći sudovi svoje zaključke temeljili na mišljenju tijela nadležnih za socijalnu skrb koja su bila u izravnom kontaktu s E. i oba roditelja i koja su provela detaljnu ocjenu roditeljskih sposobnosti svakog roditelja, kao i odnosa E. sa svakim od njih (vidi, nasuprot tome, *Petrov i X. protiv Rusije*, br. 23608/16, stavci 108. - 09., 23. listopada 2018.).

77. Sud također dodaje da je prvostupanjski sud naložio psihološko vještačenje u dva navrata (vidi stavke 8. i 24. u prethodnom tekstu), ali je podnositelj zahtjeva prigovorio brojnim imenovanim vještacima te je zatražio njihovo izuzeće (vidi stavke 13., 25. i 28. u prethodnom tekstu). Konačno, kao što je Vlada s pravom istaknula, podnositelj nije uplatio predujam za troškove takvog vještačenja (vidi stavak 27. u prethodnom tekstu). S obzirom na okolnosti – i imajući u vidu činjenicu da je dijete trebalo krenuti u školu i da je stoga bilo u najboljem interesu djeteta prethodno donijeti odluku o roditeljskoj skrbi – domaći sudovi ne mogu se kriviti za odustajanje od vještačenja i oslanjanje isključivo na mišljenje nadležnog centra za socijalnu skrb, koji je ocijenio sve ključne aspekte situacije (vidi stavak 22. u prethodnom tekstu).

78. U pogledu navoda podnositelja zahtjeva da dijete nije saslušano tijekom postupka, Sud je u nekoliko navrata naglasio važnost prava djeteta da bude saslušano i potrebe da se njegovo mišljenje o pitanjima koja na njega utječu uvaži, u skladu s njegovom dobi i zrelošću (vidi, primjerice, *M. i M. protiv Hrvatske*, br. 10161/13, stavak 171., ECHR 2015). Međutim, Sud napominje da dijete nije podnositelj zahtjeva u ovom predmetu te da u stvarnosti njegovi interesi možda ne odgovaraju u potpunosti interesima podnositelja zahtjeva. Iako Sud prihvaća da bi to što dijete nije saslušano u postupku radi odlučivanja o roditeljskoj skrbi moglo imati određeni utjecaj na pravnu situaciju roditelja u tom predmetu (vidi, *mutatis mutandis*, *Vujica protiv Hrvatske*, br. 56163/12, stavak 102., 8. listopada 2015.), smatra da se ovaj konkretni prigovor, kako ga je formulirao podnositelj zahtjeva, treba

razmatrati kao pitanje koje se odnosi na cjelokupnu ocjenu dokaza u njegovom predmetu (vidi, *mutatis mutandis*, gore citirani predmet *Sahin*, stavak 73.).

79. S tim u vezi, Sud primjećuje da je iz mišljenja nadležnog centra za socijalnu skrb, na kojem je prvostupanjski sud na kraju temeljio svoju odluku, vidljivo da je tijekom izravnog kontakta s timom centra E. zapravo iznijela svoje mišljenje o oba roditelja na način sukladan njezinoj dobi i stupnju zrelosti (vidi stavak 22. u prethodnom tekstu). Nadalje, sve nadležne vlasti u svojim su zaključcima jednoglasno utvrdile da je u njezinom najboljem interesu da živi s majkom, a ništa u spisu ne ukazuje na to da je E. ikada izrazila želju da bude drugačije. U takvim okolnostima, Sud je uvjeren da to što E. nije bila saslušana – koja je imala sedam godina na samom kraju postupka – pred sudom nije moglo tako štetno djelovati na predmet podnositelja zahtjeva da bi postupak zbog toga bio nepošten.

80. Na temelju gore navedenog, Sud zaključuje da je postupak donošenja odluka bio pošten jer je podnositelju zahtjeva bilo omogućeno da u potpunosti iznese svoje argumente te da su obrazloženja koja su iznijeli domaći sudovi bila relevantna i dostatna. Prema tome, donošenjem rješenja o povjerenju na čuvanje i odgoj u korist majke, domaći sudovi nisu prekoračili svoju široku slobodu procjene.

81. Konačno, što se tiče prigovora podnositelja zahtjeva zbog nedostatnih susreta i druženja s kćeri kako su utvrđeni osporenim sudskim odlukama (vidi stavke 33. i 34. u prethodnom tekstu), Sud napominje da je podnositelj zahtjeva mogao vidati E. u redovitim razmacima svaki drugi vikend i tijekom jednog ili dvaju poslijepodneva tijekom tjedna. Točno je da je E. živjela u gradu udaljenom oko 80 kilometara od mjesta prebivališta podnositelja zahtjeva. Međutim, s obzirom na sve materijale dostavljene Sudu, ne može se reći da su nacionalni sudovi u ovom predmetu propustili osigurati da podnositelj zahtjeva učinkovito ostvaruje svoje pravo na susrete i druženje s kćeri (vidi, nasuprot tome, *Gluhaković protiv Hrvatske*, br. 21188/09, stavak 79.).

82. U skladu s tim, ovaj je prigovor očigledno neosnovan i mora se odbaciti u skladu s člankom 35. stavkom 3. točkom (a) i stavkom 4. Konvencije.

Iz tih razloga Sud jednoglasno

Utvrđuje da je zahtjev nedopušten.

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 11. srpnja 2019.

Renata Degener
Zamjenica tajnika

Krzysztof Wojtyczek
Predsjednik

Prevela prevoditeljska agencija Alkemist

ALKEMIST
European Translation Agency
ALKEMIST STUDIO d.o.o.
Miramarska 24/6, 10 000 Zagreb
OIB: 72400498525

